

Jiří Petřů : Aktuálně o mediálních zákonech

I.

Obecně o právu na informace

Právo na informace je dáno ústavou a listinou základních práv a svobod – čl. 17 listiny. Přesná citace čl. 17:

1/ Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

2/ Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

3/ Cenzura je nepřipustná. (*pozn. cenzura = úřední zkoumání všeho, co je určeno k zveřejnění - především tiskem*)

4/ Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

5/ Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Konec citace.

Rovněž tiskový zákon v celé své formě hovoří o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku.

Ve věcech trestních stanoví trestní řád, že orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti poskytováním informací sdělovacím prostředkům.

Naproti tomu zákoník práce ukládá povinnosti zaměstnancům státních institucí zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděli při výkonu zaměstnání. Větší instituce mají proto své tiskové mluvčí, na které se novinář může obrátit s žádostí o informace.

II.

Odpovědnost a právní postavení

REDAKTORA

Redaktor – zaměstnanec pracující u vydavatele na základě pracovní smlouvy má mimo jiné povinnost řádně pracovat podle svých sil, znalostí a schopností a je podle zákoníku práce odpovědný za způsobenou škodu (např. zaplacené odškodné uplatněné v důsledku jeho článku). U vydavatelem požadované náhrady způsobené škody se musí rozlišit úmyslné a neúmyslné zavinění. Maximální výše náhrady škody v penězích za neúmyslné zavinění je čtyřapůlnásobek měsíčního výdělku.

ŠÉFREDAKTORA

Šéfredaktor jako vedoucí zaměstnanec má ještě navíc mimo jiné povinnost řídit, kontrolovat a organizovat práci podřízených.

Šéfredaktor odpovídá vydavateli za obsah periodického tisku.

VYDAVATELE

Vydavatel odpovídá navenek za obsah periodického tisku. Jedná se o obecnou odpovědnost stanovenou tiskovým zákonem.

III.

zákon o regulaci reklamy - pojem „reklama skrytá“

Novela č. 138/2002 Sb. zákona č. 40/1995 Sb. o regulaci reklamy zavedla pojmy: zadavatel reklamy, zpracovatel reklamy a šířitel reklamy.

Zpřesňují se omezení reklamy na tabák, alkohol, léčiva, zbraně a potraviny. Stanovuje se okruh zakázané reklamy.

Zakazuje se:

a/ reklama zboží, služeb nebo jiných výkonů či hodnot, jejichž prodej, poskytování nebo šíření je v rozporu s právními předpisy,

b/ reklama založená na podprahovém vnímání. Takovou reklamou se pro účely tohoto zákona rozumí reklama, která by měla vliv na podvědomí fyzické osoby, aniž by ji tato osoba vědomě vnímala,

c/ reklama klamavá,

d/ reklama skrytá. Takovou reklamou se pro účely tohoto zákona rozumí reklama, u níž je obtížné rozlišit, že se jedná o reklamu, zejména proto, že není jako reklama označena,

e/ šíření nevyžádané reklamy, pokud vede k výdajům adresáta nebo pokud adresáta obtěžuje.

Materiály inzerentů určené k zveřejnění nutno před zveřejněním podrobit obecné obsahové a grafické analýze. Nutno určit jejich umístění na určitých stránkách a zajistit jejich zřetelné označení slovem „INZERCE“.

K pojmu „skrytá reklama“:

- skrytá reklama je matením čtenáře,
- z textů inzerátů a reklam musí být zřejmé, že se nejedná o materiály zpravodajského, reportážního nebo naučného charakteru,
- materiály nebo stránky musí být zřetelně označeny slovem „inzerce“ nebo alespoň zřetelnými písmeny „P.R.“ s vysvětlením v tiráži, nebo odděleny rámečkem a označeny slovem „inzerce“,
- zakončení materiálů nesmí být obdobné jako u redakčních nebo zpravodajských materiálů, tj. zkratkou nebo jménem autora,

- inzerce a reklama nesmí mít novinářskou (žurnalistickou) formu materiálů, ani nesmí jít o rozhovor a z umístění materiálů na stránkách, z jejich uspořádání a zejména z jejich označení musí být dostatečně zřejmá jejich reklamní povaha,
- čtenářům musí být při čtení v každém okamžiku jasné, že předmětná sdělení mají inzertní a reklamní povahu a cílí k tomu, aby ovlivnila nákupní rozhodnutí čtenářů,
- průměrně inteligentní čtenář musí ihned pochopit materiály jako reklamu, pak je schopen odečíst-vyčíst ono reklamní na předložené informaci.

Reklama je reklamou tím, že celý materiál jistým způsobem přehání, přikrašluje, nadsazuje a není zjevně objektivní. Nadpisy textů inzerátů a reklam používají nadnesené reklamní formulace, které by se v normálním redakčním materiálu nepoužily. Pokud takovým materiálem je skrytá reklama, dochází ke klamání čtenáře a ztráty jeho důvěry v jiné redakční materiály a celé noviny.

V reklamních materiálech je uvedeno vždy obchodní jméno inzerenta. Materiály skryté reklamy jsou formulovány tak, že jméno společnosti (inzerenta) je v nich zmíněno „jen tak na okraj“ a opět nastává klamání čtenáře tím, že se domnívá, že čte redakční materiál.

IV.

Odpovědnost za obsah reklamy a inzerce

Podle tiskového zákona vydavatel neodpovídá za pravdivost údajů obsažených v reklamě a v inzerci uveřejněné v novinách (to samozřejmě neplatí pro reklamu a inzerci samotného vydavatele). Nedotčena zůstává odpovědnost vydavatele podle zákona o regulaci reklamy.

V.

Rubrika dopisy čtenářů

Za obsah zveřejněných dopisů čtenářů odpovídá vydavatel jako za jakýkoliv jiný redakční materiál.

VI.

Ochrana zdroje informací

Podle tiskového zákona má redaktor právo orgánům činným v trestním řízení nebo orgánům územní samosprávy, odmítnout uvést svůj zdroj, původ a obsah informací. Pozor na trestní stíhání, aby nedošlo k trestnému činu nadřezování pachateli nebo k neoznámení trestného činu. Rovněž se tím může novinář dostat do důkazní nouze.

VII.

Osoby veřejného zájmu

1/ osoby, které dobrovolně vstoupily do veřejného života nepodléhají žádné zvláštní ochraně, i v soukromých činnostech se na ně hledí jako na osoby veřejně činné (př. starosta obce je v 21 hod. v restauraci stále starostou nikoliv soukromou osobou)

2/ podnikatelé, umělci (herci, zpěváci), sportovci
nutno chránit jejich soukromí, o jejich soukromém konání a životě bez jejich souhlasu nepsat

3/ pachatelé trestných činů, viníci nehod a katastrof
viz výše, možno uvést plné jméno, pozor na presumpci nevinny

4/ oběti (pozůstalí) trestných činů, nehod, katastrof
tyto osoby se nedobrovolně staly veřejným zájmem. V nejvyšší možné míře chránit jejich soukromí, identitu, bydliště, rodinné vztahy atp.

VIII.

Uveřejňování fotografií v novinách z hlediska možného zásahu do práv na ochranu osobnosti

ZPRAVODAJSTVÍ

Aktuální použití současné fotografie jako součást zpravodajství je bez komplikace (v rámci tzv. zpravodajské licence). Na veřejném prostranství nebo při veřejných akcích (mítink politické strany, schůze zastupitelstva obce, propagační akce v supermarketu atp.) není zapotřebí se ptát, zda můžeme konkrétní osoby fotografovat. Na veřejné besedě lze fotografovat a uveřejňovat foto osob z publika i s popiskem - například: „při besedě se starostou obce se přihlásil o slovo pan XY“.

Zveřejnění osobních snímků nebo osobních listin nezpůsobí komplikace pokud jsou zařazeny ve zpravodajství. Zveřejnění musí být zdůvodnitelné a nesmí poškozovat čest a důstojnost fotografované osoby.

„ČERNÁ KRONIKA“

Na pořizování a zveřejňování fotografií z dopravních nehod, havárií vlaků, letadel nebo z vražd atp. není žádná zákonná úprava. Příliš kruté záběhy obětí bývají podrobeny kritice čtenářů a mohou být předmětem soudního sporu o ochranu osobnosti, který vedou pozůstalí příbuzní. Oběti zločinů a nehod by měli požívat největší míru ohledu (nutno myslet na city příbuzných obětí)

ILUSTRAČNÍ FOTOGRAFIE

Pokud se nejedná o zpravodajství a není použita aktuální fotografie doporučuji uvádět slovy: ilustrační foto. Fotomontáže a elektronické retuše fotografií by neměly čtenáře klamat. V takových případech připojit popisek: fotografie byla elektronicky pozměněna.

Popisek pod fotografií by měl co nejpřesněji a nejpravdivěji vystihovat to, co je na snímku, co fotografovaná osoba dělala nebo co říkala.

Doporučuji nezveřejňovat státní poznávací značky nebo registrační značky motorových vozidel.

Nezveřejňovat zdravotní dokumentaci osob ani její část ani rentgenové snímky pacientů.

Pořizovat fotografie objektů nebo osob lze pouze z veřejně přístupného místa.

Dva příklady:

- k článku o problémech drog nelze použít jakýkoliv snímek mladých lidí. Raději použít snímek, kde nejsou vidět konkrétní osoby, které by se mohly identifikovat.
- v článku o krádežích v obchodech nelze připojit náhodný snímek ze samoobsluhy.

IX.

Reakce na informace v novinách

Co může občan cítící se dotčen článkem v novinách udělat? Může požádat vydavatele (najde ho v povinných údajích - tiráži) o zveřejnění odpovědi. Nebude se tedy obracet na redaktora, redakci ani šéfredaktora, ale písemně na vydavatele. Kromě obecných náležitostí uvede, že žádá o zveřejnění odpovědi, konkretizuje jakého článku se jeho žádost týká, navrhne text odpovědi a připojí na konec textu své jméno. Podrobnosti v následujících pasážích z tiskového zákona.

Vybrané pasáže z tiskového zákona o institutech:

ODPOVĚĎ

1/ Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi. Vydavatel je povinen na žádost této osoby odpověď uveřejnit.

2/ Odpověď se musí omezit pouze na skutkové tvrzení, kterým se tvrzení podle odstavce 1 uvádí na pravou míru nebo neúplné či jinak pravdu zkreslující tvrzení se doplňuje nebo zpřesňuje. Odpověď musí být přiměřená rozsahu napadeného sdělení, a je-li napadána jen jeho část, pak této části; z odpovědi musí být patrné, kdo ji činí.

3/ Osoba, na jejíž žádost byla vydavatelem uveřejněna odpověď podle tohoto zákona, nemůže požadovat uveřejnění další odpovědi na tuto odpověď.

4/ Po smrti fyzické osoby přísluší právo podle odstavce 1 jejímu manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.

DODATEČNÉ SDĚLENÍ

1/ Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení o trestním řízení nebo o řízení ve věcech přestupků vedeném proti fyzické osobě, anebo o řízení ve věcech správních deliktů vedeném proti fyzické nebo právnické osobě, kterou lze podle tohoto sdělení ztotožnit, a toto řízení nebylo ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení. Vydavatel je povinen na žádost této osoby informaci o pravomocném rozhodnutí jako dodatečné sdělení uveřejnit.

2/ Po smrti fyzické osoby přísluší právo podle odstavce 1 jejímu manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.

Podávání a náležitosti žádosti o uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení

1/ Žádost o uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení musí mít písemnou formu.

2/ Ze žádosti o uveřejnění odpovědi musí být zřejmé, v čem se skutkové tvrzení, obsažené v uveřejněném sdělení, dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti právnické osoby. Součástí žádosti musí být též návrh znění odpovědi nebo dodatečného sdělení.

3/ Žádost o uveřejnění odpovědi musí být vydavateli doručena nejpozději do 30 dnů ode dne uveřejnění napadeného sdělení v periodickém tisku, jinak právo na uveřejnění odpovědi zaniká.

4/ Žádost o uveřejnění dodatečného sdělení musí být vydavateli doručena nejpozději do 30 dnů od právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení pravomocně skončeno, jinak právo na uveřejnění dodatečného sdělení zaniká. Bylo-li pravomocné rozhodnutí zrušeno, platí předchozí ustanovení obdobně.

Podmínky uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení

1/ Odpověď nebo dodatečné sdělení je vydavatel povinen uveřejnit

- a) ve stejném periodickém tisku, v němž bylo uveřejněno napadené sdělení, a to takovým způsobem, aby nové sdělení bylo umístěním a formou rovnocenné a rozsahem přiměřené napadenému sdělení, a je-li napadena pouze jeho část, této jeho části,
- b) s výslovným označením "odpověď" nebo "dodatečné sdělení",
- c) na vlastní náklady,
- d) v témže jazyce, ve kterém bylo uveřejněno napadené sdělení,
- e) s uvedením jména a příjmení nebo názvu osoby, která o uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení žádá.

2/ Vydavatel je povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení do 8 dnů ode dne doručení žádosti o uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení.

3/ Není-li možné odpověď nebo dodatečné sdělení uveřejnit ve lhůtě podle odstavce 2, vydavatel je povinen tak učinit v nejbližším následujícím vydání stejného periodického tisku. Vydavatel je povinen o tomto postupu do 8 dnů ode dne doručení žádosti o uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení písemně informovat osobu, která žádost podala, a v této informaci označit vydání periodického tisku, v němž dojde k uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení.

Výjimky z povinnosti uveřejnit odpověď a dodatečné sdělení

1/ Vydavatel není povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení, jestliže

- a) uveřejněním navrženého textu by byl spáchán trestný čin nebo správní delikt,

- b) uveřejnění navrženého textu by bylo v rozporu s dobrými mravy,

- c) napadené sdělení, popřípadě jeho napadená část, je citací sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost nebo jeho pravdivou interpretací a jako takové bylo označeno nebo prezentováno.

2/ Vydavatel není povinen uveřejnit odpověď, jestliže žádost o její uveřejnění směřuje vůči sdělení uveřejněnému na základě prokazatelného předchozího souhlasu osoby, která žádost podala.

3/ Vydavatel není povinen uveřejnit dodatečné sdělení, jestliže ještě předtím, než mu byla žádost o jeho uveřejnění doručena, uveřejnil sdělení odpovídající dodatečnému sdělení z vlastního podnětu a dodržel přitom podmínky stanovené tímto zákonem.

X.

Orientační zásady pro rozhodování o uveřejnění informace

1. pravda a lež

Oddělit pravdivou informaci od lživé informace. Se lživou dále nepracovat.

2. zdroj informace – důvěryhodnost zdroje

Zamyslet se nad důvěryhodností zdroje informace.

3. veřejný zájem naproti soukromému zájmu

Zprávy řešící soukromý zájem osob mnohdy národ absolutně nezajímají.

4. kdo se bude cítit dotčený?

Uvádění jmen fyzických osob nebo obchodních jmen právnických osob. Zejména u negativních souvislostí promyslet jejich možnou reakci.

5. jaké mám důkazy

Mám listinné důkazy (zápisy, protokoly, obchodní sdělení atp.)?

Mám magnetofonové či obrazové záznamy?

Mám svědka ochotného jít svědčit k soudu?

XI.

Pomluva jako trestný čin

Ani novináři se nevyhnou dnes velmi módnímu podávání trestních oznámení. Na novináře může padnout podezření ze spáchání jediného trestného činu, a to pomluvy. Trestný čin pomluvy je tzv. spící paragraf (užívaný pouze mimořádně) a v příštím trestním zákoníku by již neměl být.

Dle trestního zákona je pomluva trestným činem obecně nebezpečným.

Citace trestného činu pomluvy:

Kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Konec citace.

Pro naplnění formálních znaků trestného činu Pomluva je zapotřebí, aby se jednalo o sdělení nepravdivého údaje o napadeném třetí osobě. Sdělený nepravdivý údaj musí být sdělen s úmyslem poškodit napadeného a musí být způsobilý takovouto škodu způsobit, tedy značnou měrou ohrozit vážnost napadeného u spoluobčanů. Postačuje přitom, když nepravdivý údaj je pouze způsobilý následky vyvolat, nikoliv, že je vyvolá.

Poskytování informací o trestním řízení a osobách na něm zúčastněných – tzv. náhubkový zákon

citace zákona č. 52/2009 Sb. včetně číslování odstavců:

1/ Při poskytování informací o své činnosti veřejnosti orgány činné v trestním řízení dbají na to, aby neohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, nezveřejnily o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen (§ 2 odst. 2). V přípravném řízení nesmějí zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti osoby, proti které se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka; takové informace mohou v nezbytném rozsahu zveřejnit pouze pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení.

2/ Při poskytování informací podle odstavce 1 orgány činné v trestním řízení zvlášť dbají na ochranu osobních údajů a soukromí osob mladších 18 let.

3/ Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací podle odstavce 1 veřejným sdělovacím prostředkům; poskytnutí informací odepřou z důvodů ochrany zájmů uvedených v odstavcích 1 a 2. Vyhradí-li si v přípravném řízení státní zástupce právo poskytnout informace o určité trestní věci, může je policejní orgán poskytnout jen s jeho předchozím souhlasem.“

4/ Osoby, kterým byly orgány činnými v trestním řízení poskytnuty informace o osobách uvedených v § 8a odst. 1 pro účely trestního řízení nebo k výkonu práv nebo plnění povinností stanovených zvláštním právním předpisem, je nesmějí nikomu dále poskytnout, pokud jejich poskytnutí není nutné k uvedeným účelům. O tom musí být tyto osoby poučeny.

5/ Nikdo nesmí v souvislosti s trestným činem spáchaným na poškozeném jakýmkoli způsobem zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného, který je osobou mladší 18 let nebo vůči němuž byl spáchán trestný čin kuplířství nebo šíření pornografie nebo některý z trestných činů proti životu a zdraví, svobodě a lidské důstojnosti nebo proti rodině a mládeži.

6/ Zveřejnění obrazových snímků, obrazových a zvukových záznamů nebo jiných informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by umožnily zjištění totožnosti poškozeného uvedeného v odstavci 2, je zakázáno.

7/ Pravomocný rozsudek nesmí být zveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích s uvedením jména, popřípadě jmen, příjmení a bydliště poškozeného uvedeného v odstavci 2. Předseda senátu může s přihlédnutím k osobě poškozeného a povaze a charakteru spáchaného trestného činu rozhodnout o dalších omezeních spojených se zveřejněním pravomocného odsuzujícího rozsudku za účelem přiměřené ochrany zájmů takového poškozeného.

8/ Zákaz zveřejnění informací uvedený v odstavcích 2 až 4 neplatí,

a) umožňuje-li jejich zveřejnění tento zákon,

b) je-li jejich zveřejnění nezbytné pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení, nebo

c) dá-li k jejich zveřejnění poškozený předchozí písemný souhlas; je-li poškozený mladší 18 let nebo je zbaven způsobilosti k právním úkonům anebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena, musí dát takový souhlas také jeho zákonný zástupce.

Pokud tento zákon nebo zvláštní právní předpis nestanoví jinak, nikdo nesmí bez souhlasu osoby, které se takové informace týkají, zveřejnit informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 nebo informace z něj získané, údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na základě příkazu podle § 88a, nebo informace získané sledováním osob a věcí podle § 158d odst. 2 a 3, umožňují-li zjištění totožnosti této osoby a nebyly-li použity jako důkaz v řízení před soudem.“

konec citace zákona č. 52/2009 Sb.

JUDr. Jiří Petřů
listopad 2009